

> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

Aan: Deelnemers Deskundigenoverleg Etikettering Levensmiddelen (DEL)

Datum: 22 juli 2021

Betreft: Verslag vergadering ROW/DEL van 8 juli 2021

**Directie Voeding,
Gezondheidsbescherming
en Preventie**

Regulier Overleg Warenwet

Bezoekadres:
Parnassusplein 5
2511VX Den Haag

T 070 340 79 11
F 070 340 55 54
www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij
T.E.J. de Haas
Te.d.haas@minvws.nl
T 06 15438837

www.row-minvws.nl

VERSLAG

Verslag van het **Deskundigenoverleg Etikettering Levensmiddelen** van het
Regulier Overleg Warenwet op **8 juli 2021** via **webex**.

Aanvang: 10:00 uur

AANWEZIGEN

Voorzitter: hr B. Breedveld
Secretariaat: mw T. de Haas
Hr C. Adema (FNLI)
Mw. Botjes (Stichting Voedselallergie)
Mw W. Colijn (NBOV)
Hr. F. Egberts (COV)
Hr. J. Eliëns (NVWA)
Mw N. Emmerik (VWS)
Mw. C ter Haar (VBZ)
Mw Y. Huigen (NVWA)
Mw. M. Kneppers (FNLI)
Hr. B. Koster (Ned. Coeliakievereniging)
Mw. N. Kregting (Jumbo)
Mw L. Matena (Nepluvi)
Hr. P. Moleman (ProVeg)
Hr. D. Naudin ten Cate (SpiritsNL)
Mw. B. Niemans (NZV)
Mw E. Oldenhuis (FNLI)
Mw N. Polderman (Consumentenbond)
Mw P. Prent (Visfederatie)
Mw. N. Quaedvlieg (GroentenFruit Huis)
Mw. M. van Ravenhorst (Allergenen consultancy)
Hr J. Rijk (KNS)
Mw A. Roodenburg (HAS hogeschool)
Mw L. van Schenk (Ned. Coeliakievereniging)
Hr. R. Siteur (AH)
Mw N. Vervaet (MVO)
Hr M. de Vreeze (NEN)

Ons kenmerk
3265384

Bijlagen
-

1. Procedure digitaal vergaderen, voorstelronde en vaststelling agenda

De voorzitter opent de vergadering en heet iedereen welkom. Hij neemt de aanpak voor de vergadering en de presentielijst door. Op verzoek van Adema wordt kruisbesmetting van allergenen als extra vergaderpunt toegevoegd aan de agenda.

2. Mededelingen

De voorzitter geeft aan dat VWS bezig is met de overgang van thuiswerken terug naar (gedeeltelijk) weer op kantoor, maar dat het helaas op zijn vroegst pas begin volgend jaar mogelijk is om met grote groepen bij elkaar te komen voor overleg.

De Vreeze vertelt over de nieuwe ISO norm TR 23304 over de etikettering van vitamines. Deze etiketinformatie was soms onduidelijk, bijvoorbeeld doordat verschillende meeteenheden werden gebruikt. Ook is er informatie over wet- en regelgeving en verwijzingen naar recente andere normen opgenomen. Met het oog op de verdere agenda geeft De Vreeze aan dat er ook een norm is over vegetarisch en veganistisch (ISO norm 23662).

3. Vegetarisch gehakt

De voorzitter geeft Emmerik het woord voor een toelichting. Emmerik vertelt dat minister Bruins in 2019 aangaf vlees gerelateerde benamingen voor vegetarische producten mogelijk te willen maken. Voor de vegaburger en dergelijke is dit in 2019 geregeld. Voor vegetarisch gehakt kan dit echter niet zomaar, omdat gehakt een gereserveerde benaming is. Stap één om dit te regelen is het definiëren van de begrippen vegetarisch en veganistisch. Hiervoor is nog geen Europese of nationale definitie. ProVeg en de European Vegetarian Union (EVU) hebben definities opgesteld. VWS legt deze definities voor aan de vergadering. Emmerik ontvangt graag commentaar van de vergadering op de definities, in de vergadering of schriftelijk.

Moleman licht toe dat de definities in 2016 opgesteld zijn door de EVU. Ze zijn zo geschreven dat ze acceptabel zijn voor alle vegetariërs en veganisten. De onbedoelde aanwezigheid van dierlijke stoffen door kruisbesmetting is wel geaccepteerd. Deze concessie levert geen bezwaren op voor vegetariërs en veganisten. FoodDrinkEurope heeft de definities in 2020 overgenomen en ISO norm 23662 is compatibel. De Europese Commissie is ook voornemens een definitie vast te leggen en het lijkt waarschijnlijk dat deze overeenkomt met de EVU definitie.

Kneppers waardeert het dat er een definitie komt. Van leden zijn reacties binnengekomen over bepaalde woorden die in de Europese definitie iets anders zijn. Deze stuurt ze door naar VWS.

Vervaet is ook blij met duidelijke definities op dit gebied. Ze geeft aan de definitie te zullen bestuderen en binnen een week met een schriftelijke reactie te komen. Ze vraagt of er ook een definitie komt voor plant-based/plantaardig. Emmerik antwoordt dat er later naar plant-based gekeken zal worden. De Vreeze geeft aan dat ISO een voorstel voor een (100%) plantaardig schrijft, gebaseerd op de plant-based definitie van BSI (het UK National Standards Body). Hij is beschikbaar voor vragen.

Polderman merkt op dat er bij margarine twee definities zijn; plantaardig en 100% plantaardig. In plantaardige margarine mag dierlijk vet zitten, ze hoopt dat hier nog eens naar gekeken kan worden. Daarnaast heeft ze een vraag bij artikel 4 van de definitie. Gaat het bij de synoniemen om 'plantaardig' of zijn er nog andere termen? Emmerik antwoordt dat het bijvoorbeeld om 'vega' en 'vegan' gaat.

Huigen is blij met duidelijke definities op dit vlak. Ze heeft alleen vragen bij artikel drie over de onbedoelde aanwezigheid van andere ingrediënten. Ze geeft aan dat er over kruisbesmetting in het algemeen veel onduidelijkheid en discussie is en is bang dat dit voor vegetarisch ook zal gelden. NVWA verwacht handhavingsmoeilijkheden. Van Ravenhorst onderschrijft dit. Emmerik neemt dit mee.

4. Etiketteringsaspecten Farm to Fork strategie

De Voorzitter geeft Emmerik het woord voor een toelichting. Emmerik vat kort samen dat de Farm tot Fork strategie (F2F) twee jaar geleden gestart is en onderdeel uitmaakt van de Green Deal. Het grootste deel van de plannen beslaat LNV onderwerpen, een aantal richten zich op etikettering. Vorig jaar zijn er verschillende werkgroepen geweest, de besproken etiketteringsonderwerpen zijn voedingsprofielen, houdbaarheidsdata, voedselkeuzelogo en herkomstetikettering. Op dit laatste onderwerp werken VWS en LNV samen. Na twee discussies heeft de EC een inception impact assessment gehouden. Hierop zijn veel reacties gekomen, ook vanuit Nederland. Op dit moment wordt het impact assessment voorbereid. Deze zal na de zomer opgezet worden. Verder lopen er een aantal studies van onder andere de EFSA en JECFA. Alle resultaten zullen volgend jaar besproken worden met de lidstaten.

Egberts meldt in zijn functie als directeur SMI al met Timmermans gecorrespondeerd te hebben over herkomstetikettering. EU/non-EU herkomstetikettering geeft geen problemen, maar herkomstetikettering per land voor bedrijven in kleinere EU landen wel. Als een bedrijf dat dicht bij een landsgrens gevestigd is lokaal inkoop komen ingrediënten toch uit verschillende landen. Dit heeft consequenties voor zowel etikettering als afvalverwerking met veel registratie en kosten. Bedrijven in kleine landen en nabij landsgrenzen worden zo economisch benadeeld. Emmerik antwoordt dat NL heeft aangegeven in principe neutraal te zijn over dit voorstel, maar daarbij wel opgemerkt heeft dat het voor consumenten van toegevoegde waarde moet zijn, en voor producenten niet nadelig uit mag pakken. Dit moet blijken uit onderzoek. Daarnaast kan de industrie dit probleem aangeven in het impact assessment. Er is nog niet besloten op welk niveau eventuele herkomstetikettering ingevoerd wordt.

Kneppers geeft aan dat een integraal gesprek over F2F goed zou kunnen zijn. Ook vraagt ze zich af wat er gebeurt op het gebied van duurzaamheidslabelling. Klopt het dat er op het fiche geen reactie op het duurzaamheidslabel is gegeven? Emmerik antwoordt dat dit onderwerp onder LNV valt. Hierbij merkt ze op dat voor dit label belangrijk is dat eerst wordt gedefinieerd wat duurzaamheid precies inhoudt. Kneppers geeft aan dat zij veel onrust signaleert over dit thema.

Egberts heeft een vraag over houdbaarheidstermijnen. Sommige bedrijven gebruiken niet de tht maar een tenminste houdbaar tot en met. Hierop wordt niet gehandhaafd door NVWA. Komt er een wetwijziging die deze formulering toestaat? Emmerik antwoordt dat dit niet zal gebeuren. Colijn geeft aan dat dit al in 2011 is aangekaart. Het probleem zit in de vertaling van de verordening van Engels naar Nederlands. Kan hier nog eens naar gekeken worden? Emmerik was hier nog niet van op de hoogte, als de industrie de documenten doorstuurt zal ze er naar kijken. Kneppers gaat deze opzoeken.

Quaedvlieg merkt op dat er in sommige landen testen lopen met herkomstetikettering. Hierbij wordt onderzoek en rapportage uitgevoerd. Is dit een onderdeel van het impact assessment? Emmerik bevestigt dat deze onderzoeken lopen maar ze maken geen deel uit van het impact assessment.

5. Update Warenwetbesluit bereiding en behandeling van levensmiddelen

Emmerik vertelt dat het Warenwetbesluit bereiding en behandeling van levensmiddelen (BBL) gewijzigd wordt. Inhoudelijk zijn de wijzigingen al besproken. De ingezonden reacties op de consultatie zijn meegenomen. De HUF- en het MKB-panelgesprek zijn uitgevoerd, de volgende stap is het voorleggen van het wijzigingsbesluit aan het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR) voor de regeldruktoets en aan J&V voor de wetgevingstoets. Voor de regeldruktoets moeten de gevolgen voor de regeldruk van dit besluit in kaart worden gebracht. Vervolgens wordt de wijziging genotificeerd in Brussel. Als alles goed gaat is de wetswijziging in januari afgerond en worden de nieuwe regels in juli 2022 van kracht.

Rijk vraagt wat er gebeurd is met de bezwaren die tijdens het MKB-panelgesprek naar voren kwamen van ambachtelijke bedrijven die niet voorverpakt verkopen. Emmerik antwoordt dat deze bedrijven aangaven dat het voor hen werkbaar is om met stickers te werken. Dit wordt in de nota van toelichting benoemd.

6. Actieplan etikettering 2020

De voorzitter geeft het woord aan Roodenburg. Roodenburg presenteert de voorlopige resultaten van het onderzoek dat de HAS heeft uitgevoerd naar misleidende etikettering. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van VWS in het kader van ad 5 van het actieplan etikettering 2020.

Adema geeft aan een aantal zorgen te hebben bij het onderzoek. FNLI is niet betrokken geweest bij het uitzetten van interviews onder bedrijven. Omdat het een bouwsteen is voor nieuw beleid had hij dit wel prettig gevonden. Er zijn veel vragen binnengekomen van bedrijven die benaderd zijn voor het onderzoek. De enquêtes waren zodanig geframed dat ze impliceerden dat er veel misleid wordt. Ook zijn de onderzoeksgroepen niet representatief. Adema wil over deze punten in gesprek met VWS.

De voorzitter merkt op dat Adema het ziet als een kwantitatief onderzoek, terwijl hij het zelf meer een kwalitatief onderzoek vindt. Hij vraagt hoe Roodenburg dit ziet. Roodenburg antwoordt dat sommige deelonderzoeken (enquêtes) kwantitatief zijn. Helaas waren de enquêtes niet helemaal representatief. De focusgroepen waren kwalitatief onderzoek, hierbij is representativiteit minder belangrijk. Adema is het met dit laatste niet eens en vindt dat een kwalitatief beeld van een beperkt aantal respondenten niet de basis voor nieuw beleid mag worden. Roodenburg wil hier graag over in gesprek treden. Adema vraagt om een reactie van VWS.

Emmerik dankt Roodenburg voor de presentatie. Ze geeft aan dat het onderzoek over een belangrijk thema gaat en dat het goed is dat er vragen bij zijn. Er zal zeker nog verder over de resultaten gesproken worden. Het onderzoek geeft een eerste beeld van de situatie, en is een goede start om verder te spreken met alle betrokken partijen. Ze stelt dat het onderzoek input is voor discussie en beleid, maar niet de enige input.

Polderman geeft aan dat dit onderwerp belangrijk is voor de Consumentenbond en dat zij veel herkent in de resultaten. Ze stelt dat het onderzoek sterker kan worden als de enquête herhaald wordt onder een representatieve steekgroep. Ook heeft de Consumentenbond veel onderzoek gedaan dat ze graag ter beschikking stellen. In andere landen zijn al stappen op dit vlak gezet. Verder merkt ze op dat voor de Consumentenbond kindermarketing een apart thema is, dat zij los zien van misleiding. De Consumentenbond heeft hierover een position paper geschreven.

Tot slot merkt zij op dat er al best veel duidelijkheid is over misleidende etikettering, en wil ze meegeven om niet te lang te wachten met acties. Ze vraagt zich af waarom bedrijven de punten

waar consumenten zich aan ergeren niet als hoge prioriteit zien. Adema benadrukt dat dit de conclusie is van 6 bedrijven. Als er een reactie namens de hele industrie komt wil FNLI hier bij betrokken worden. Roodenburg geeft aan dat dit niet geframed is als de reactie van de hele industrie en dat het om een kwalitatief onderzoek gaat.

Ter Haar dankt Roodenburg voor het onderzoek. Ze is geïnteresseerd in de informatie over portiegrootte. Kan ze deze info krijgen? Roodenburg zegt toe te kijken wat ze kan delen.

Kneppers vraagt of het onderzoek en achtergrondinformatie met het ROW/DEL gedeeld kan worden. Emmerik laat weten dat dit kan, maar pas nadat het officieel afgerond is.

Moleman heeft moeite met de formulering van categorie 6: Het leggen van een associatie met gezondheid door het gebruik van termen als biologisch en vegan. Biologisch en vegan hebben niet per definitie een relatie met gezondheid en hij denkt ook niet consumenten dit verband leggen. Een (ongezonde) chocoladereep moet wel het bio of vegan label kunnen dragen. Een uitzondering zou zijn als er op een etiket expliciet een relatie tussen vegan en gezondheid wordt benoemd. Roodenburg geeft aan dat deze twee termen niet echt meegenomen zijn in het onderzoek, er is gefocust op termen als vers en ambachtelijk.

De voorzitter rondt dit deel van agendapunt 6 af en gaat over op de bespreking van de tussenrapportage van het Actieplan etikettering 2020. Hij neemt het punt voor punt door en vraagt of de vergadering opmerkingen of vragen heeft.

Van Vossen geeft bij ad 2 aan dat de acties van het Voedingscentrum lopen en gecontinueerd worden.

Koster merkt bij ad 13/14 op dat de aanduiding 'gemaakt in een bedrijf waar ook ... wordt verwerkt' zijns inziens onduidelijk is voor consumenten en dat producten soms onnodig gemeden worden. Hij wil dit duidelijker geëtiketteerd zien wat er precies in een product zit. De voorzitter geeft aan hier later op terug te komen.

Polderman pleit bij ad 17 voor handhaving op misleidende etikettering. Wachten op het eindrapport van de HAS kan te lang duren. Huigen geeft aan dat er bij de NVWA in het najaar een project over etikettering op de rol staat.

7. Toegevoegd agendapunt: Kruisbesmetting van allergenen

De voorzitter geeft Adema het woord om zijn verzoek toe te lichten. Adema geeft aan dat kruisbesmetting een belangrijk onderwerp is voor de FNLI. Eerder is in het ROW besproken dat de lage norm in de praktijk tot problemen leidt. Soms moeten productielijnen stilgelegd worden en recalls georganiseerd terwijl er geen voedselveiligheidsprobleem is. Er is geen Europese harmonisatie, dus als in Nederland een product teruggedroepen moet worden kan het in andere lidstaten nog wel verkocht worden. De aangedragen oplossing om kruisbesmetting in de ingrediëntenlijst op te nemen is niet werkbaar.

Emmerik antwoordt dat deze discussie al een tijd loopt. Volgende week is er een uitgebreid overleg over dit onderwerp, waarin zij hoopt een stap verder te komen. Adema is heel blij met dit overleg en hoopt dat er snel een oplossing is. Ter Haar ondersteunt de oproep van de FNLI om tijdens het gesprek tot een oplossing te komen. Niemans biedt haar medewerking aan het overleg aan omdat noten veel op de allergenenlijst staan. Moleman geeft aan dat het etiketteren van sporen als ingrediënten ook niet in het belang is van vegetariërs en veganisten. Een spoor dat benoemd wordt als ingrediënt is heel verwarrend en geeft problemen met certificering. Botjes

stelt dat de huidige situatie zeer ongewenst is. Ze vindt dat Nederland zich bij de Europese ontwikkeling van PAL opstelt als vreemde eend in de bijt. Stichting Voedselallergie heeft een brief met vragen gestuurd aan de Europese Commissie. Zij willen graag aan tafel zitten bij besprekingen over dit onderwerp.

Het is Emmerik duidelijk dat iedereen gebaat is bij overleg en acties op dit onderwerp. Ze benadrukt dat VWS hier mee bezig is. Het is een erg ingewikkeld onderwerp. Ze geeft aan dat partijen zich kunnen melden als ze betrokken willen worden bij overleggen. De voorzitter sluit het agendapunt en verwacht in de volgende vergadering een verslag over de uitkomsten van het overleg.

8. Rondvraag

Vervaet vraagt of er ontwikkelingen/veranderingen te melden zijn over het Warenwetbesluit informatie levensmiddelen. Hebben de Farm to Fork plannen hier invloed op? Emmerik antwoordt dat dit vooralsnog niet het geval is.

De voorzitter sluit de vergadering om 11.41 uur.

De secretaris,

T.E.J. de Haas